

**До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 70.895.049
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8**

**ВІДГУК
офіційного опонента
кандидатки юридичних наук, доцентки
ЗАЙЦЕВОЇ-КАЛАУР ІННИ В'ячеславівни
на дисертацію
Іванова Павла Володимировича
на тему «Графічна ідентифікація учасників цивільних
правовідносин»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження Іванова Павла Володимировича зумовлена низкою об'єктивних факторів, що впливають на сучасний розвиток правової охорони графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин.

По-перше, стрімкий розвиток технологій, зокрема цифрових технологій, створює нові можливості для візуальної комунікації та розробки графічних об'єктів, які використовуються для ідентифікації суб'єктів господарювання, товарів і послуг. У зв'язку з цим, виникає необхідність у вдосконаленні правових механізмів охорони таких об'єктів.

По-друге, зростаюча конкуренція на ринку товарів і послуг підвищує значення графічної ідентифікації як інструменту створення унікального образу компаній та їх продуктів. Це потребує ефективної правової охорони графічних елементів, таких як логотипи, фірмові шрифти, кольорові схеми та інші складові фірмового стилю.

По-третє, інтеграція України до європейського правового простору та імплементація норм права ЄС в національне законодавство вимагають адаптації підходів до охорони графічної ідентифікації, зокрема з

урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Це передбачає гармонізацію українського законодавства у сфері інтелектуальної власності з європейськими стандартами.

По-четверте, сучасні тенденції у правозастосовній практиці свідчать про необхідність чіткого правового регулювання договірних відносин у сфері створення графічних об'єктів на замовлення. Це дозволить забезпечити баланс інтересів між замовниками та виконавцями, а також захистити права авторів та розробників графічної ідентифікації.

Таким чином, дослідження правових аспектів графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин є надзвичайно актуальним і своєчасним, оскільки сприяє вдосконаленню правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, підвищенню рівня правової охорони графічних об'єктів та забезпеченню ефективного захисту прав суб'єктів господарювання.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Наукову та практичну цінність дисертації засвідчує її виконання в межах плану науково-дослідної тематики кафедри міжнародного та європейського права «Правове забезпечення розбудови сталої демократії в контексті взаємодії національного, європейського та міжнародних правопорядків» (державний реєстраційний номер 0124U002493) в межах наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017-2026 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Дисертаційне дослідження Іванова Павла Володимировича «Графічна ідентифікація учасників цивільних правовідносин» характеризується високим рівнем обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Це досягається завдяки комплексному підходу

до аналізу проблематики, використанню сучасних методів дослідження та опорі на широкий спектр наукових джерел і практичних матеріалів.

Дисертаційне дослідження є кваліфікованою науковою працею, в якій запропоновано нові загальнотеоретичні положення та висновки, розроблено рекомендації з забезпечення ефективного правового регулювання графічної ідентифікації суб'єктів цивільних правовідносин.

У дисертації використано велику кількість наукових джерел, включаючи нормативно-правові акти, наукові праці, монографії, статті, а також матеріали судової практики. Загалом 236 джерел. Це забезпечує ґрунтовність та глибину дослідження, дозволяє врахувати наукові погляди та підходи до вирішення досліджуваних проблем, виявити прогалини та недоліки чинного законодавства, запропонувати обґрунтовані рекомендації щодо його вдосконалення.

Автор застосовує різноманітні методи дослідження, зокрема системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-логічний та інші методи. Це дозволяє всебічно аналізувати правову природу графічної ідентифікації, визначити її сутність, правові аспекти та механізми охорони.

На основі проведеного дослідження автор формулює конкретні практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання та захисту графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин. Ці рекомендації мають практичну цінність і можуть бути використані у правозастосовній діяльності.

Дисертант активно використовує результати власного аналізу та інтерпретації, що підтверджується глибоким осмисленням матеріалу, аргументованими висновками та пропозиціями. Це свідчить про високий рівень самостійності та наукової зрілості автора.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації пройшли апробацію на наукових конференціях, у фахових виданнях, що підтверджує їх актуальність та відповідність сучасним науковим вимогам.

Дисертаційна робота Іванова П.В. складається з трьох розділів, які містять в собі одинадцять підрозділів.

У Розділі 1 «Правова природа графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин» дисертантом розглянуто поняття графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин, сутність графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин як елемент айдентики (фірмового стилю) та проведено детальний аналіз співвідношення графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин із суміжними категоріями (індивідуалізація, автентифікація, авторизація).

Автором встановлено, що графічна ідентифікація учасників цивільних правовідносин є похідним від поняття вищого рівня – «ідентифікації учасників цивільних правовідносин», яка в тій чи іншій мірі, присутня в динаміці певно усіх цивільних правовідносин. Однак, в силу принципів диспозитивності, вільного волевиявлення та юридичної рівності учасників, для цивільних правовідносин, на відміні від публічних галузей права, не завжди важлива детальна ідентифікація їх учасників, оскільки у багатьох випадка достатньо принаймні встановити, чи відповідають такі правовідносини обсягу правоздатності та дієздатності суб'єкта, належним йому суб'єктивним цивільним правам та встановленим обмеженням щодо їх здійснення.

Слушною є позиція автора щодо того, що графічну ідентифікацію можна розглядати як форму ідентифікації учасників цивільних правовідносин, яка здійснюється використання простих для сприйняття, легких для запам'ятовування графічних об'єктів (логотип, фірмові кольори для юридичної особи, аватар для фізичної особи). Така характеристика ідентифікації, як «графічна» вказує на спосіб відтворення засобів ідентифікації.

Вдалим є запропонований підхід автора, який вважає, що для ефективного захисту графічної ідентифікації як зовнішнього прояву фірмового стилю доцільно використовувати правовий інструментарій як

торговельної марки, промислового зразку, об'єкта авторського права, так і захисту економічної конкуренції. Саме такий підхід у разі порушення прав дозволяє максимально ефективно захистити свої права з використанням всього спектру способів захисту, передбаченого цивільним законодавством.

У Розділі 2 «Графічна ідентифікація в цивільних правовідносинах» дисертант досліджує графічну ідентифікацію як міру дозволеної поведінки, як об'єкт суб'єктивного цивільного права, а також приділяє увагу поняттю, ознакам та видам засобів графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин. Окремо виділено також і особливості створення засобів графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин.

Позитивного схвалення заслуговує позиція автора, який визначає графічну ідентифікацію учасників цивільних правовідносин з точки зору міри дозволеної поведінки. Він розглядає її як сукупність правомочностей, які охоплюються змістом права на індивідуальність та полягають у можливостях: створення, володіння та зміни своєї графічної ідентифікації; використання своєї графічної ідентифікації в цивільних правовідносинах; розпорядження своєю графічною ідентифікацією шляхом надання дозволу іншим на її використання; захисту графічної ідентифікації від порушення, зокрема у виді неуповноваженого її використання чи спотворення.

Також в роботі запропоновано авторське бачення правової охорони графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин в межах різних інститутів права інтелектуальної власності, зокрема через такі права, як права на торговельну марку, права на промисловий зразок, а також майнові авторські права тощо.

Розділ 3 «Цивільно-правова охорона графічної ідентифікації» присвячений актуальним проблемам цивільно-правової охорони графічної ідентифікації як об'єкту авторського права, торговельної марки, промислового зразку. Також запропоновано ряд ефективних способів захисту графічної ідентифікації від недобросовісної конкуренції.

Наголошено на тому, що цивільно-правова охорона графічної ідентифікації від недобросовісної конкуренції охоплює але не обмежується такими випадками: 1) неправомірне використанням позначень; 2) неправомірне використання товарів іншого виробника; 3) копіювання зовнішнього вигляду виробу; 4) порівняльна реклама.

Також виокремлено особливості цивільно-правової охорони графічної ідентифікації на рівні законодавства України та держав-членів ЄС та запропоновано ряд пропозицій до вдосконалення чинного законодавства України.

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки та положення дисертаційного дослідження.

Обрана дисертантом структура роботи дозволила здійснити послідовний аналіз проблемних аспектів графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин, розкрити сформульовану тему дисертації, вирішити поставлені завдання і досягти поставленої мети дослідження.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Іванова Павла Володимировича, є обґрунтованими та достовірними, що свідчить про високий рівень дослідження та його значний внесок у розвиток науки цивільного права та інтелектуальної власності.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації Іванова Павла Володимировича, відзначаються новизною, яка проявляється в наступних аспектах:

1. Комплексний підхід до визначення графічної ідентифікації. Вперше в науці цивільного права України здійснено комплексний аналіз графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин як правового феномену, що поєднує в собі риси індивідуалізації та засобу ідентифікації суб'єктів і об'єктів цивільних правовідносин.

2. Новий підхід до класифікації засобів графічної ідентифікації. Запропонована нова класифікація засобів графічної ідентифікації, яка включає в себе такі категорії, як бренди, логотипи, фірмові слогани, фірмові кольори, набори фірмових шрифтів, створені персонажі тощо. Ця класифікація дозволяє більш точно визначити об'єкти правової охорони та специфіку їх використання.

3. Розширення поняття правової охорони графічної ідентифікації. Досліджено та обґрунтовано можливість правової охорони графічної ідентифікації як об'єктів авторського права, торговельних марок та промислових зразків. Встановлено умови, за яких графічна ідентифікація може отримати правову охорону в кожній з цих правових категорій.

4. Аналіз правових режимів охорони графічної ідентифікації. Проведено детальний аналіз правових режимів охорони графічної ідентифікації в Україні та країнах Європейського Союзу, що дозволило виявити особливості та відмінності в підходах до правової охорони графічної ідентифікації.

5. Запропоновано нові рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання. На основі проведеного аналізу надано рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства України у сфері охорони графічної ідентифікації. Запропоновані зміни стосуються, зокрема, необхідності адаптації національного законодавства до вимог права ЄС та забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності.

6. Нові положення щодо договірного регулювання. Вперше систематизовано та проаналізовано договірні конструкції, що застосовуються для створення та використання об'єктів графічного дизайну як засобів графічної ідентифікації. Запропоновано конкретні положення, які повинні включатися в такі договори для забезпечення належної правової охорони прав та інтересів сторін.

7. Аналіз проблем захисту від недобросовісної конкуренції. Висвітлено проблематику захисту графічної ідентифікації від

недобросовісної конкуренції. Запропоновано нові підходи до правового регулювання та захисту від неправомірного використання позначень, копіювання зовнішнього вигляду виробів та інших дій, що можуть вводити споживачів в оману.

Таким чином новизна наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації Іванова Павла Володимировича проявляється у вперше здійсненому комплексному підході до аналізу графічної ідентифікації, нових класифікаційних підходах, розширенні правових режимів охорони та наданні рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання та договірних конструкцій у цій сфері.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження П. В. Іванова полягає в тому, що теоретичні та прикладні висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчально-методичній роботі під час викладання навчальних дисциплін, для підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів; у науково-дослідній роботі для подальших наукових досліджень графічної ідентифікації учасників цивільних правовідносин, її місця в системі цивільного права та особливостей цивільно-правової охорони; у законотворчій діяльності для вдосконалення окремих норм цивільного законодавства України з питань цивільно-правової охорони графічної ідентифікації учасників цивільних відносин, а також у правозастосовній діяльності для підвищення ефективності застосування цивільно-правових способів захисту у випадках порушення, невизнання чи оспорення суб'єктивних цивільних прав, спрямованих на ідентифікацію учасників цивільних правовідносин.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження підтверджується Актом про реалізацію результатів наукових досліджень Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова та Довідкою впровадження результатів

дисертаційного дослідження з Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 8 публікаціях, з яких 4 наукових статті опубліковано у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, а також у 4 тезах виступів на міжнародних науково-практичних конференціях.

У дисертаційному дослідженні не виявлено порушення академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Текст дисертації містить посилання на використані при проведенню дослідженні наукові результати, ідеї, публікації інших авторів (список використаних джерел сформовано з 236 найменувань).

Дисертаційне дослідження П. В. Іванова містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Поряд з низкою позитивних висновків, слід відзначити, що дисертація містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та щодо яких рекомендується врахування зауважень офіційного опонента у разі продовження автором подальших наукових розвідок з тематики дисертації.

1. Під час свого дослідження автор неодноразово наголошує на особливостях правової охорони і захисту від недобросовісної конкуренції

прав інтелектуальної власності у сфері графічного дизайну та засобів графічної ідентифікації, ключові з яких (логотипи, брендмарки), що зазвичай реєструються та охороняються як торговельні марки, промислові зразки тощо. При цьому залишається відкритим питання захисту новостворених графічних об'єктів за допомогою штучного інтелекту. Додатково хотілось би почути думку автора якими способами має захищатись правоволоділець від посягань штучного інтелекту на його охоронювані права інтелектуальної власності в сфері графічного дизайну.

2. Дисертація наповнена практичними рекомендаціями щодо захисту та охорони прав інтелектуальної власності у сфері графічного дизайну. Саме тому логічним було б фіналізувати усі пропозиції у вигляді конкретного типового договору (як окремого додатку до дисертаційної роботи) або ж систематизувати рекомендації щодо стандартних положень у договорах про створення графічного дизайну на замовлення у формі практичних рекомендацій для суб'єктів господарювання щодо розробки, реєстрації та захисту своїх графічних ідентифікаційних елементів.

3. В роботі проведено аналіз ключових проблем охорони і захисту прав інтелектуальної власності у сфері графічної ідентифікації. На нашу думку доречно було б більш глибоко проаналізувати актуальні правові проблеми пов'язані із реєстрацією торговельних марок в умовах глобалізації та інтернет-комерції. Зокрема, питання трансграничної охорони та специфіки вирішення спорів у міжнародних арбітражах.

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відмітити, що висловлені зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення.

Представлена дисертаційна робота засвідчує широту дослідницьких питань, піднятих автором, тому дискусійність її окремих положень, побічне охоплення увагою дослідника тих чи інших питань є цілком об'єктивним

наслідком проведеної роботи. Тим більш, що неоднозначність окремих положень, їхнє недостатнє висвітлення у науковій праці притаманно будь-якій творчій праці, зокрема науковій роботі, представленої на здобуття наукового ступеню доктора філософії із зазначеного напрямку дослідження. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук відповідей на висловлені зауваження та побажання щодо даної роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Проведений аналіз тексту кваліфікаційної наукової праці дозволив дійти висновку про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на використані джерела, дотримано вимоги законодавства України про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності. У рецензованому рукописі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження П. В. Іванова «Графічна ідентифікація учасників цивільних правовідносин», що подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, за змістом, обсягом, науковою новизною та оформленням відповідає вимогам пунктів 5-8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Ознайомлення з дисертацією Іванова свідчить про доцільність присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії в галузі права, оскільки він набув теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування

нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволодів методологією наукової та педагогічної діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення (п. 6 зазначеного Порядку).

На підставі викладеного вважаю, що здобувач наукового ступеня, Іванов Павло Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, а його дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

**кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету**

Інна ЗАЦЕВА-КАЛАУР